

IDEOLOGIJA AUTONOMAŠKOG POKRETA U DALMACIJI

Josip Kamber
Filozofski fakultet u Splitu,
Odsjek za povijest
j.kamber68@gmail.com
Pregledni rad
Primljeno: 18. 5. 2018.
Prihvaćeno: 19. 10. 2018.

Tema članka ideološka je analiza autonomaškog pokreta u Dalmaciji u 19. stoljeću. Pokret se pojavio kao protuteža nastojanjima hrvatskih političara za ujedinjenje zemalja Hrvatske, Slavonije i Dalmacije u Trojednu Kraljevinu. Autonomaši tijekom 19. stoljeća iznose nekoliko ideoloških i nacionalističkih koncepcija sežući od slavo-dalmatizma do iredentizma.

Ključne riječi: *autonomaški pokret, protuteža, koncepcija, slavo-dalmatizam, iredentizam*

Porijeklo ideologije regionalizma

Regionalni partikularizam, točnije, nacionalna opredijeljenost koja ovisi o dominantnom kulturološkom aspektu na nekom području, bio je svakidašnji slučaj u Trojednoj Kraljevini Hrvatske, Slavonije i Dalmacije tijekom cijelog 19. stoljeća. Međutim, nije bio proizvod tog stoljeća, već je rezultat višestoljetnih procesa. U Dalmaciji, primjerice, početke regionalne opredijeljenosti pronalazimo još u 9. stoljeću kada je došlo do stapanja novopridošlog slavenskog i starosjedilačkog romanskog stanovništva. Kako je srednji vijek odmicao, tako je pojam Dalmatinac obuhvaćao sve veći broj stanovništva. Prilikom turskih osvajanja, prostor Dalmacije naseljavali su Hrvati, bosanski i srpski heretici te Vlasi. Važno je istaknuti da gradski statuti nisu bili diskriminirajući na osnovi entiteta, već su smatrali Dalmatincem svakog tko pridržavao statuta.¹

S obzirom na to da je Dalmacija tijekom cijelog ranog novog vijeka graničila s turskim, a ne s hrvatskim teritorijem, za očekivati je da se Dalmacija polako okretala prema drugim dominantnim prisustvima u svom okruženju, primjerice Veneciji. Zahvaljujući toj teritorijalnoj odvojenosti, gubi se fizička veza između Hrvatske i Dalmacije, zbog čega

¹ Lorgier, *Autonomaši, orjunaši i preporoditelji*, 105.

Ivan Lučić u svojem spisu *De regno Dalmatiae et Croatiae* navodi Dalmaciju kao neovisni međunarodni politički subjekt sa suverenitetom. Što se tiče Venecije, ona nije uspjela stopiti zaleđe s priobalnim gradovima te je novostečeni teritorij preoblikovan u militariziranu granicu prema turskoj Bosni. Hrvatski jezik, s druge strane, prevladava u govoru pučanstva, ali elita, inteligencija i viša klasa govori talijanski. Padom Venecije, Austrija preuzima kontrolu nad Dalmacijom. Počinje period zbrinjavanja antičke baštine čemu svjedoči izgradnja Arheološkog muzeja u Splitu 1820. godine. Što je još važnije, austrijska vlast udara temelje ideje prema kojoj su Habsburgovci nasljednici rimskih careva ilirskog porijekla.² Romantičarska projekcija također tvrdi da postoji autohtoni dalmatinski narod koji svoje korijenje vuče još od Skita i crnomorskih stepa. U djelima Francesca Carrare, posebice u *La Dalmazia descritta*, možemo pronaći podatke da je 1843. godine u Dalmaciji živjelo 16 000 Talijana, 323 271 Slavena katolika i 77 690 pravoslavaca.³ Kako Vrandečić tvrdi u svojoj monografiji: „*Od Katalinica i Carrare, dalmatinski romantičari počinju prikazivati kao pokrajinu Slavena, Talijana, Španjolaca, Sefarda i Albanaca.*“⁴ što nadalje upućuje na multietničnost Dalmacije u prvoj polovici 19. stoljeća. Ovakva multietničnost dodatno inhibira razvoj hrvatske nacionalne svijesti i pripadnosti te je omogućila talijanskoj manjini da upravlja većom skupinom opće narodnosti (u ovom slučaju Slavena). Dakle, geografska i administrativna otuđenost, izostanak hrvatskog jezika i prisutnost nekoliko različitih kultura, predstavljaju povijesne probleme Dalmacije koji kulminiraju u 19. stoljeću.

Na koncu, za vrijeme hrvatskog narodnog preporoda, nacionalni duh kao podloga za ujedinjenje hrvatskih zemalja u Dalmaciji jednostavno je izostao. Štoviše, naišao je na žestok otpor utjecajne talijanske manjine koju je predstavljala Autonomaška stranka.

Autonomaštvo

Autonomaštvo je naziv za politiku koja se od 1860. godine suprotstavljala zahtjevima za ujedinjenjem Dalmacije s Hrvatskom i Slavonijom. Osim talijanskoga, autonomaštvo je podržavao i dio stanovništva hrvatskog porijekla, koje je pod utjecajem talijanskih škola i ustano-

2 Trogrlić i Šetić, *Dalmacija i Istra u XIX. stoljeću*, 38.

3 Isto, 39.

4 Vrandečić, *Dalmatinski autonomistički pokret u Dalmaciji u XIX. stoljeću*, 73.

va, koje su širile talijansku kulturu, prihvatilo i talijansku nacionalnu ideju. Iako su u nacionalnom smislu dalmatinski autonomaši uglavnom izražavali osjećaj pripadnosti talijanskoj naciji, dio njih zastupao je ideju o posebnoj *slavo-dalmatinskoj naciji*. Unatoč isticanju *dalmatinstva*, i oni su pripadali političkoj grupaciji koja je tijekom 1870-ih izrasla u posebnu stranku. Dalmatinsko autonomaštvo imalo je pristaše prije svega u višim slojevima dalmatinskoga društva, među činovništvom, zemljoposjednicima te u mladome trgovačkom građanstvu. To je bilo razmjerno malobrojno urbano stanovništvo, koje je u ujedinjenju s Banskom Hrvatskom naziralo moguću opasnost za svoj društveni položaj. Autonomaška stranka osnovana je 1860. godine. Osnivač stranke bio je Niccolo Tommaseo. Autonomaši su bili poznati i pod imenom „tolomaši.“ Glavni cilj Autonomaške političke stranke bilo je ostvarivanje autonomije Dalmacije, ali i javna upotreba talijanskog jezika. Najistaknutiji su pripadnici ove stranke bili već spomenuti Niccolo Tommaseo, Antonio Bajamonti i Francesco Borelli. Antonio Bajamonti u tom je razdoblju obavljao funkciju splitskog gradonačelnika.

Pojava autonomaštva u Dalmaciji vezana je uz hrvatski pokret 1848. godine koji je, između ostalog, istaknuo i zahtjev za ujedinjenjem Hrvatske, Slavonije i Dalmacije. S obzirom na to da je hrvatsko izaslanstvo u ožujku 1848. godine spomenuti zahtjev iznijelo pred vladara, dalmatinski talijanaši, nastanjeni u Beču, reagirali su predstavkom zahtijevajući od cara da Dalmacija ostane autonomna pokrajina. Prelazeći preko zahtjeva za ujedinjenjem, Austrijski ustav iz travnja 1848. godine uključio je Dalmaciju u austrijske zemlje. Međutim, u prosincu 1848. godine vladar je imenovanjem bana Josipa Jelačića za guvernera Rijeke i Dalmacije ostvario načelo integriteta Trojedne Kraljevine koji je artikulirao hrvatski pokret. Nastojanje oko ujedinjenja tijekom 1848. godine sa simpatijom je primljeno u Boki kotorskoj i u Dubrovniku, ali je u splitskoj i zadarskoj općini, koje su bile u rukama Talijana odnosno talijanaša, nailazilo na žestoke otpore.⁵ Oktroirani ustav, koji je stupio na snagu početkom ožujka 1849. godine, predvidio je, između ostalog, i dogovor zastupnika budućega Dalmatinskog i Hrvatsko-slavonskoga sabora o uvjetima ujedinjenja Dalmacije s Hrvatskom i Slavonijom, dakako, uz carsku potvrdu. Uzeo je, dakle, u obzir zahtjeve pristaša ujedinjenja. No, istodobno je Dalmaciju proglasio posebnom krunovinom s uskom autonomijom i posebnim zakonodavnim tijelom, a to se poklapalo sa zahtjevima autonomaša.

5 Vrandečić, *Dalmatinski autonomistički pokret u Dalmaciji u XIX. stoljeću*, 77.

U tim uvjetima sukobi između protivnika i pristaša ujedinjenja postupno su počeli jenjavati. U razdoblju neoapsolutizma (1852. – 1860.), tijekom kojega je bečko središte sustavno sprječavalo isticanje bilo kakvih nacionalnih zahtjeva, ti su sukobi posve zamrli.

Pitanje ujedinjenja Dalmacije s Hrvatskom i Slavonijom, a s njime i autonomaška politika, oživjelo je iznova 1860. godine, kada je u Carevinskom vijeću A. Vraniczany zatražio pripojenje Dalmacije Hrvatskoj, čemu se odlučno suprotstavio F. Borelli. Priznajući, doduše, njezin slavenski značaj, on je za Dalmaciju zahtijevao autonomiju u okviru austrijskih zemalja. Borellijev istup oživio je autonomašku politiku u Dalmaciji, kojoj je uskoro na čelo stao A. Bajamonti. Početkom 1860-ih, u razdoblju obnove ustavnoga stanja, dalmatinski su autonomaši razvili snažnu kampanju protiv ujedinjenja. Bečki vladajući krugovi, odnosno general L. Mamula, ondašnji namjesnik za Dalmaciju, sa simpatijama su pratili njihovu akciju, pružajući im na različite načine otvorenu potporu.

Unatoč tomu, Kruna se nije usudila otvoreno usprotiviti zahtjevu za ujedinjenjem. Car Franjo Josip I. dopustio je 1860. godine mogućnost da predstavnici Dalmacije povedu razgovor o mogućem sudjelovanju na Hrvatskom saboru, ali je odbio zahtjev Banske konferencije da na osnovi dinastičkoga prava provede ujedinjenje. Štoviše, podržao je zahtjeve dalmatinskih autonomaša da o tom pitanju odluku donese Dalmatinski sabor, znajući da će u njemu autonomaši imati većinu te da će se Sabor izjasniti protiv ujedinjenja. Tako se i dogodilo. Nakon toga se borba između autonomaša i narodnjaka oko pitanja ujedinjenja rasplamsala. Doduše, nakon 1863. godine, kada se pokušala uspostaviti njihova suradnja, ona više nije bila tako intenzivna kao početkom 1860-ih.

Važno je istaknuti i propagandni aparat autonomističke stranke koji počinje 1860. godine osnivanjem lista *La voce Dalmatica* koji se trebao baviti svim pitanjima za unaprjeđivanje Dalmacije, bilo u ekonomskom, trgovačkom, literarnom ili odgojnom pogledu. List je objavljivao članke koji zagovaraju pisanje zemljišnih knjiga na talijanskom jeziku, uz očekivanu retoriku o slavenskoj narodnosti s temeljima talijanske kulture.

List je naišao na otpor narodnjačkog lista *Il Nazionale* urednika Natka Nodila koji piše cijeli niz polemika na temu: „*Zašto nas slavni gospodin Tommaseo hoće da dijeli više nego nas je Gospod Bog podijelio*“.⁶

6 Novak, *Prošlost Dalmacije, knjiga druga*, 145.

Naime, ovakav otpor urodio je plodom jer su autonomaši bili izbacivani iz raznih „cassina“ i „gabinetta“. Moglo se sa sigurnošću reći da je hrvatska intelektualna manjina počela pružati otpor. Ostala glasila stranke bila su redom *L'avvenire*, *Il Dalmata*, *La Difesa*, *Pravi Dalmatinac*, *Il Risorgimento* čija će se tematika i način pisanja mijenjati onako kako autonomaši budu gubili utjecaj u regiji.

Za autonomaše je, također, bilo veoma bitno ostvariti jezičnu prevlast u općinama, Dalmatinskom saboru i srednjim školama. Iako hrvatski jezik nije bio zabranjen, službenim jezikom smatrao se talijanski, dok se hrvatski jezik koristio po potrebi i volji saborskog zastupnika. Sama činjenica da je hrvatski jezik u školama imao sporednu ulogu u odnosu na talijanski pridonijela je hrvatskoj nacionalističkoj atrofiji druge polovice 19. stoljeća. Pobjedom narodnjaka na izborima za Dalmatinski sabor 1870. godine, dva jezika postat će izjednačena.⁷

Godine 1880. *Narodni list* u Zadru je najavio uvođenje hrvatskog jezika u škole:

„Carskom odlukom bi naređeno da, počamši dojučinom školskom godinom u gimnaziji i realci u Spljetu, hrvatski jezik bude naukovnim jezikom (...) Učiona je temelj pravog napredka; otuđene učione nisu nam stvarale do danas – malom iznimkom – već narodne dušmane, il mrtve birokratičke robove. Potisnut zrakom narodne prosvjete kroz učione, materinski jezik otvorit će si širom put u sve razrede pučanstva, te će prestat i ona upornost kod c. k. ureda, koji nam još talijanče zemlju (...) Ponarođenje Spljetskih učiona vriedi za narod sto bijelih gradova. U Spljetu se stiču najbolje sile naše zemlje, tu je srce Dalmacije, koje će odsad kucati novom silom, da probudi narod na novi život...“⁸

Sljedećeg dana, u stranačkom glasilu iredentističke stranke *L'avvenire*, pisala je kratka vijest:

„Naše su srednje škole osuđene! S novom školskom godinom bit će pohrvaćene.“⁹

Razvoj ideologije: od slavo-dalmatizma do iredentizma

Nacionalizam u 19. stoljeću diljem Europe prihvaća načela Francuske revolucije s građanskim i demokratskim reformama te pravnim izjednačavanjem stanovništva. Međutim, regionalizam Nikole Tommasea nije

7 Novak, *Prošlost Dalmacije, knjiga druga*, 146.

8 Baras, „Otpor autonomaša pohrvaćenju splitskih škola“, 52.

9 Isto

prihvatilo najvažniju stečevinu – nacionalnu državu, čime ulazi u sukob s hrvatskom nacionalnom ideologijom, te znatno otežava integraciju hrvatskih zemalja. Njegov program podrazumijeva postojanje posebne slavensko-dalmatinske države koja bi se mogla osloboditi Austrije i Turske. Mir i demokracija bi, dakako, bili zasnovani na temelju bratstva slavenskih naroda potpomognuti talijanskom kulturom.

U svojim spisima iz 1861. godine Tommaseo je sažeo svoje sumnje u ujedinjenje s Hrvatskom koje temelji na strahu od aneksije i oduzimanja posebnosti. Ti isti spisi opovrgavaju povijesno pravo Hrvatske na Dalmaciju i naglašavaju različitost institucija.¹⁰ Također, spis govori o slobodi općina kao temelju dalmatinskog komunalnog života, a posebno malo vjere stavlja u bana, te institucije župana. Tommaseo je smatrao da bi zajednica s Hrvatskom prouzročila nove troškove: izdržavanje bana, podbana, Sabora, Banskog stola i vojske. Još je mnogo drugih prigovora: „*Hrvatska nema političke snage za nas osloboditi ni kulturno nas podići.*“¹¹

Godina 1848. važna je godina za Europu. Diljem Starog Kontinenta buktale su revolucije, a Italija nije bila iznimka. Pokret *Risorgimento* na čelu s Mazzinijem i Garibaldijem težio je ujedinjenju talijanskih državnica u suverenu državu bez potpore drugih europskih zemalja. Autonomaška manjina u Dalmaciji priželjkivala je ujedinjenje s, kako su smatrali „maticom zemljom“, Italijom, te je željno iščekivala talijansku ekspanziju na istočni Jadran. Iako osnivač Autonomaške stranke, Nikola Tommaseo nije želio Mazzinija i Garibaldija u Dalmaciji. Upravo suprotno, želio je radikalni ogranak stranke koji su činili splitski gradonačelnik Bajamonti, general Lapena, Duplancich i dr.

Neposredno po otvorenju splitske „čitaonice“ započelo je mučno razdoblje za pripadnike Narodnjačke stranke. Dopisnik „Narodnog lista“ navodi sljedeće:

„*Bilo je to vrijeme kad nisi smio preko praga svoje kuće, a da te Bajamontijeva fukara nije nagrdila, bila su to vremena kad su u Splitu narodni zastupnici bili pozdravljeni bacanjem gnjilih voćaka u obraz, a splitski narodnjaci, kao prvi kršćani, imali su se u potaji skupljati, kad je na nas svjetina prstom kazala kao da smo od Boga prokleti, kad bi šetajući se čulo najprostiju životinju nazvati imenima naših prvaka...*“¹²

10 Loriger, *Autonomaši, orjunaši i preporoditelji*, 116.

11 Isto, 117.

12 Grabovac, Julije, „Povijesni značaj pobjede narodnjaka u izborima za općinsko vijeće Splita“, 70.

Šezdesetih godina 19. stoljeća Antonio Bajamonti, kao gradonačelnik Splita, imao je ideju napraviti protalijanski Split uz pomoć gospodarskog napretka. On, koji se tada još uvijek izjašnjavao kao Slaven, smatrao je da talijanska kultura nije politički cilj, već civilizacijska osnova Slavena u Dalmaciji.¹³ Mjere gospodarskog napretka uključivale su urbani razvitak grada Splita i gradnju željeznice koja, ne samo da je trebala pretvoriti Dalmaciju u trgovačko čvorište Balkana, već je približiti Italiji. Dakle, mjere gospodarskog napretka služile su stvaranju paternalističke slike Bajamontija kao gradonačelnika kojeg narod voli i poštuje.¹⁴ Sukladno Garibaldijevoj izreci: „*Stvorili smo Italiju, sad treba stvoriti Talijane.*“, Bajamonti sebe vidi kao most između slaven-skog etnosa i talijanske kulture.

Za vrijeme Bachova apsolutizma Austrija podržava autonomašku borbu protiv ujedinjenja s Hrvatskom, a oni zauzvrat ne ruše hijerarhijski poredak. Međutim, sve se mijenja 1866. godine tijekom Viške bitke. Austrijski porazi kod Magente i Solferina nekoliko godina ranije uzdrmali su povjerenje u vojsku, te su autonomaši očekivali laku pobjedu talijanske mornarice, a samim time i potencijalno preuzimanje istočnog Jadrana. Dogodilo se suprotno. Naime, admiral Wilhelm von Tegetthoff razbio je talijansku mornaricu, a splitski gradonačelnik Bajamonti morao je prisegnuti na vjernost caru Franji Josipu. Uvidjevši stvarne namjere autonomaša, bečki dvor ih prestaje podržavati, što je očigledno iz posjeta Franje Josipa Dalmaciji 1875. godine koji na Visu Narodnoj stranci obećava ubrzanje procesa ujedinjenja hrvatskih zemalja.¹⁵

Od tada se talijanaštvo Autonomističke stranke okreće prema svojoj radikalnijoj varijanti – iredentizmu. Najveći udarac integraciji talijanske kulture bila je već prije spomenuta odluka Carevinskog vijeća da se u dalmatinskim školama uvede hrvatski kao službeni jezik, čime nestaje podloga za talijaniziranje hrvatskog stanovništva. Bajamonti, koji je tada već bio na izmaku političke moći, počinje se identificirati kao Talijan, čemu svjedoči krilatica: „*Slaveni sutra, Hrvati nikada.*“¹⁶

Iako se zapravo nikad nije odrekao svoga slavenskog podrijetla, Bajamonti se tada svejedno opire, prema njegovu mišljenju, nametnutom pohrvaćivanju Dalmacije. On i ostatak talijanske manjine spas vidi u

13 Vrandečić, *Dalmatinski autonomistički pokret u Dalmaciji u XIX. stoljeću*, 113.

14 Isto, 114.

15 *Povijest Hrvata*, 514.

16 <http://www.matica.hr/vijenac/433/Te%C5%A1ko%20je%20bilo%20Hrvatom%20biti/> (22. 10. 2018.)

ideologiji koja nastaje nakon ujedinjenja Italije, a želi pripojiti sve dijelove Europe u kojoj žive Talijani „majčici Italiji.“ U te teritorije, između ostalih, spada i istočna jadranska obala, odnosno Dalmacija. Istočno-jadranski teritorij obećan je Italiji Londonskim ugovorom 1915. godine za izlazak iz vojnog saveza Centralnih sila. Nadalje, Rapalskim ugovorom iz 1920. i Rimskim ugovorima iz 1924. godine, Kraljevina SHS ustupit će dio ovih teritorija u hrvatskom priobalju. Konačni kraj autonomaša bit će ostvaren formiranjem Federativne Narodne Republike Jugoslavije poslije Drugog svjetskog rata u kojoj će se ostatci stanovništva koje se identificira kao talijansko priključiti jugoslavenskoj zajednici.¹⁷

Politički kraj Autonomaške stranke

Tijekom šezdesetih godina 19. stoljeća, autonomaši su kontrolirali Dalmatinski sabor. Isti sabor imao je 43 mjesta, od kojih su 2 pripadala virilistima, a ostalih 41 izabranim zastupnicima. Brojčana raspodjela mjesta u Dalmatinskom saboru izgledala je ovako:¹⁸

	Narodnjačka stranka	Autonomaška stranka
1861.	12	29
1864.	9	32
1867.	15	26

Tijekom desetljeća autonomaši nikad nisu imali manje od $\frac{3}{4}$ Sabora pod svojom kontrolom tj. sve do 1870. godine kada narodnjaci odnose povijesnu pobjedu. Vlasti u Beču smatrale su da će imati sigurniji oslonac u Narodnoj stranci nego u Autonomaškoj koja nije imala širu podršku naroda. Autonomaši su vodili agresivnu predizbornu kampanju, a u svojim novinama *Il Dalmata* branili su autonomiju Dalmacije. Kampanja Autonomaške stranke bila je toliko agresivna da je čak u nekim mjestima onemogućeno glasovanje biračima Narodne stranke. Narodnjaci su, s druge strane, odgovarali istom mjerom u mjestima koja su bila pod njihovim utjecajem. Ipak, nakon agresivne predizborne kampanje, konačnu su pobjedu odnijeli narodnjaci. Iako je pobjeda na izborima bila velik napredak za narodnjake, autonomaši su i da-

17 Vrandečić, *Dalmatinski autonomistički pokret u Dalmaciji u XIX. stoljeću*, 295.

18 *Povijest Hrvata*, 512.

lje sačuvali snažnu poziciju i to zahvaljujući ekonomskoj i kulturnoj nadmoći, ali i podršci birokracije.¹⁹ Na izborima za Carevinsko vijeće 1879. godine Bajamonti je doživio poraz koji je pridonio nezaustavljivom padu njegova utjecaja, ali je ujedno bio i uvod u njegov politički pad.²⁰ Konačni slom doći će tek 1882. godine nakon poraza na općinskim izborima na kojima će autonomaški utjecaj napokon biti slomljen, a splitska općina će pasti pod vlast narodnjaka. Nakon toga, jedino autonomaško uporište ostaje Zadar.

Austro-ugarskom nagodbom iz 1867. i Hrvatsko-ugarskom nagodbom iz 1868. godine ujedinjenje Dalmacije s Hrvatskom i Slavonijom praktički je onemogućeno. U tim uvjetima Narodna stranka, koja se 1861. godine oblikovala u sukobu s autonomašima, u svojem je programu, doduše, zadržala zahtjev za ujedinjenjem s Hrvatskom i Slavonijom, no svoju je političku i kulturnu akciju usmjerila u prvom redu na jačanje hrvatske nacionalne ideje, na njezino širenje, posebno među gradskim stanovništvom, na postupno osvajanje vlasti u općinama i gradovima te na sustavnu bitku za uvođenje hrvatskoga jezika u javni život. Golem uspjeh hrvatskoga pokreta pod vodstvom narodnjaka bila je njihova pobjeda na izborima za Dalmatinski sabor 1870. godine, koja je označila početak pada autonomaša. Pred općinske izbore 1882. godine, u „Narodnom listu“ je pisalo:

„Ne Splici! Vi ne smijete birati Bajamontija za načelnika, to bi bilo zanikati vašu prošlost, odreći se svoje budućnosti...“

Kao zaključak ovog apela pisalo je:

„Spilite! Ciela Dalmacija u ovoj zgodi u te oči upire, odlučna je za te hora, jal da ostaneš kao i dosle narodnim odmetnikom, zakloništem nereda i nedjela, ili da stupiš hrvatskom zastavom pred narod te mu postaneš kolovođom i sjajnim zrcalom. Tebi je sad Spilite, da od dvoje biraš, što ti je korisnije i dičnije...“²¹

S obzirom na to da su narodnjaci, osim u Zadru, odnijeli pobjedu 1882. godine i na općinskim izborima u Splitu, autonomaštvo je u Dalmaciji praktički izgubilo političko značenje.

Nakon 1884. godine iz njihovih redova više nije mogao biti izabran nijedan zastupnik u Carevinsko vijeće. Iako u prvom redu zaokupljena utvrđivanjem hrvatskog identiteta pokrajine, Narodna stranka nije za-

19 *Povijest Hrvata*, 512.

20 Perić, „Zastupnici Splita i splitskog izbornog okruga u Dalmatinskom saboru i u Carevinskom vijeću“, 63.

21 Grabovac, „Povijesni značaj pobjede narodnjaka u izborima za općinsko vijeće Splita“, 75.

nemariła pitanje ujedinjenja Dalmacije s Hrvatskom, o čemu, uz ostalo, svjedoče i njezine saborske adrese iz 1877., odnosno 1894. godine, kao i činjenica da su dalmatinski zastupnici u Carevinskom vijeću redovito istupali s državnopravnom ogradom.

Bibliografija

- Baras, Frano. „Otpor autonomaša pohrvaćenju splitskih škola“, U *Narodni preporod u Splitu 1882.*, ur. Ante Sapunar, Split: Društvo prijatelja kulturne baštine, 1982.
- Diklić, Marjan. *Dalmacija u XIX. stoljeću*. Zadar: Matica hrvatska – Zadar, 2010.
- Grabovac, Julije. „Povijesni značaj pobjede narodnjaka u izborima za općinsko vijeće Splita 1882. u procesu hrvatskog nacionalnog buđenja u Dalmaciji“, U *Narodni preporod u Splitu 1882.*, ur. Ante Sapunar, Split: Društvo prijatelja kulturne baštine, 1982.
- Lorger Ljubić, Mira. *Autonomaši, orjunaši i preporoditelji*. Zagreb: V. B. Z. d. o. o., 2010.
- Novak, Grga. *Prošlost Dalmacije, knjiga druga*. Split: Marjan tisak, 2004.
- Perić, Ivo. „Zastupnici Splita i splitskog izbornog okruga u Dalmatinskom saboru i u Carevinskom vijeću krajem 8. i početkom 9. desetljeća 19. stoljeća“, U *Narodni preporod u Splitu 1882.*, ur. Ante Sapunar, Split: Društvo prijatelja kulturne baštine, 1982.
- Šanjek, Franjo. ur. *Povijest Hrvata, 2. knjiga*. Zagreb: Školska knjiga, 2005.
- Trogrlić, Marko, Nevio Šetić. *Dalmacija i Istra u XIX. stoljeću*. Zagreb: Leykam international, 2015.
- Vrandečić, Josip. *Dalmatinski autonomistički pokret u XIX. stoljeću*. Zagreb: Dom & Svijet, 2002.

SUMMARY

The main theme of this article is the ideological analysis of the autonomist movement in Dalmatia during the 19th century. The movement itself represented a counterbalance to the aspirations of Croatian politicians in an attempt to unify Croatia, Slavonia and Dalmatia into a modern state. The autonomists bring forth several ideological and nationalist conceptions stretching from Slav- Dalmatic to irredentism.

Keywords: *autonomist movement, counterbalance, conception, Slav-Dalmatic, irredentism*